Κυριακή Β’ Ματθαίου: Περί συνειδήσεως (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας Ζάχαρου, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 16 Ιουνίου, 2023

(Ρωμ. 2, 10-18)

Το αποστολικό ανάγνωσμα σήμερα (της Β΄ Κυριακής του Ματθαίου) μιλάει για το θέμα της κρίσεως και της συνειδήσεως.

Ο Θεός είναι ο «ετάζων καρδίας και νεφρούς»[1]. Η ημέρα της Κρίσεως θα είναι έκπληξη, διότι ο Κύριος θα κρίνει τις κρυφές διαθέσεις της καρδιάς. Η Κρίση δεν θα είναι ίδια για όλους. Σύμφωνα με τον λόγο του Κυρίου, σε όσους δόθηκε πολύ, από αυτούς θα απαιτηθεί πολύ[2]. Και ο Απόστολος επιβεβαιώνει: «Όσοι ανόμως ήμαρτον, ανόμως απολούνται· και όσοι εν νόμω ήμαρτον, δια νόμου κριθήσονται»[3]. Με άλλα λόγια, η θεία χάρη είναι μεν προνόμιο, συνάμα όμως είναι και σταυρός, διότι συνεπάγεται κρίση. Όποιος τη δεχθεί, οφείλει να επιδείξει πιστότητα και να φυλάξει την Ιερά Παρακαταθήκη που ο Κύριος του εμπιστεύθηκε.
Ο απόστολος Παύλος αναφέρει ότι, υπήρχαν εθνικοί, που χωρίς να γνωρίζουν τα προστάγματα του Θεού προς τους Εβραίους, εργάζονταν το αγαθό, διότι είχαν τον θείο νόμο με φυσικό τρόπο γραμμένο στην καρδιά τους. Και ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος ξεκινά το υπόμνημά του στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο λέγοντας ότι, εκείνος που φυλάει τη συνείδησή του και έχει καθαρότητα καρδιάς και νου δεν χρειάζεται τις Άγιες Γραφές, διότι το Πνεύμα του Θεού χαράσσει τον θείο νόμο κατευθείαν στην καρδιά του[4]. Αυτό ακριβώς συνέβαινε με τους Δικαίους της Παλαιάς Διαθήκης πριν δοθεί ο Νόμος του Μωυσέως. Ευαρέστησαν στον Θεό, διότι οι βουλές Του ήταν χαραγμένες στη συνείδησή τους, και αυτοί τις υπάκουαν.

Τι όμως είναι η συνείδηση;

Ο άνθρωπος πλάσθηκε από τον Θεό με άμεσο τρόπο, από τα άγια χέρια Του, και δέχθηκε στους ρώθωνές του το Πνεύμα της ζωής. Το γεγονός αυτό υποδεικνύει ότι ο Θεός είχε μια ειδική και άμεση μέριμνα για το λογικό πλάσμα Του. Στον Παράδεισο ο άνθρωπος απολάμβανε τη θεωρία του Θεού. Δεν είχε ανάγκη από γραπτό θείο λόγο, διότι ο Θεός προβαλλόταν ενώπιόν του και ο άνθρωπος τον μιμείτο.

Κτίζοντας ο Θεός τον άνθρωπο κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωσή Του φύτευσε μέσα του

ένα θερμό και φωτεινό λογισμό, ένα σπινθήρα, για να του υπαγορεύει τι είναι ευάρεστο και τι βδελυκτό στον Δημιουργό του· να τον καθιστά ικανό να διακρίνει τους λογισμούς, και να τον οδηγεί στην οδό του θελήματός Του. Ο φωτεινός αυτός λογισμός ονομάζεται συνείδηση η «φυσικός νόμος»[5]. Ωστόσο, με την παρακοή και την πτώση στην αμαρτία ο σπινθήρας αυτός έσβησε, μάλλον θάφθηκε κάτω από τη λάσπη των παθών.

Διαπιστώνουμε επομένως ότι, η συνείδηση είναι έμφυτη στον άνθρωπο κατά τη δημιουργία του. Βλέπουμε όμως επίσης ότι, η συνείδηση δεν είναι κάτι το στατικό. Ανάλογα με τη βιοτή του ανθρώπου αμβλύνεται ή εκλεπτύνεται.

Η αμαρτία είναι εκείνο που κατεξοχήν αμβλύνει τη συνείδηση. Καθιστά τη φωνή της ολοένα και πιο αχνή. Καλύπτει το φως της και σταδιακά το σβήνει. Όσο παρακούμε τη φωνή της συνειδήσεως, τόσο περισσότερο αυτή αδυνατίζει. Συχνά το κακό αρχίζει από αμέλεια σε μικρά πράγματα. Η υποχώρηση όμως αυτή θολώνει τον νου και αδρανοποιεί την καρδιά. Σταδιακά ο άνθρωπος αμελεί σοβαρότερα πράγματα· από μικρά παραπτώματα, πέφτει σε μεγάλες αμαρτίες, ωσότου ο νους του σκοτίζεται και οδηγείται στην καταστροφή.

Η συνείδηση επίσης αμβλύνεται, όταν βυθιζόμαστε στις καθημερινές μέριμνες, όταν η ζωή μας εκδαπανάται μέσα σε σάλο βιοτικών μελημάτων. Αυτός είναι ο λόγος που όσοι διακατέχονται από τον πόθο να προσεγγίσουν τον Θεό, μειώνουν στο ελάχιστο τις ανάγκες και τις μέριμνές τους, ώστε να επεξεργασθούν και να λαμπρύνουν τον εσωτερικό τους σπινθήρα και να κατατρυφήσουν στο φως της εσωτερικής ζωής.

Όσο καταφρονούμε τη συνείδηση και δεχόμαστε λογισμούς που προέρχονται από τον εχθρό, βρισκόμαστε σε επαφή με την ολέθρια ενέργειά του. Αντιθέτως, όταν με άκρα προσοχή ενωτιζόμαστε τις προτροπές της συνειδήσεως, και αγωνιζόμαστε να αρπάξουμε κάθε νεύση του Πνεύματος, έχουμε συνεχή επαφή με την ενέργεια του Θεού, που καθαίρει, σώζει, αγιάζει.

Οι μικρές πτώσεις, όταν ο άνθρωπος δεν μετανοήσει, οδηγούν σε μεγαλύτερες. Ωστόσο, ισχύει και το αντίστροφο. Όταν επιμελείται κανείς της συνειδήσεώς του στα μικρά και φαινομενικά ασήμαντα θέματα, ο ψυχισμός, η φύση και η θέλησή του ενισχύονται, και καθίσταται ικανός να αναλάβει μεγαλύτερα πνευματικά αθλήματα. Για παράδειγμα, ίσως δεν έχουμε όλοι την αντοχή να κάνουμε ολονύχτια αγρυπνία. Ας προσευχηθούμε όμως το κατά δύναμιν, μία ώρα, μισή, έστω και δέκα λεπτά, αλλά να μην αμελήσουμε τελείως την προσευχή. Αν με επιμονή επιτελέσουμε σταθερά εκείνο που οι δυνάμεις μας επιτρέπουν, σταδιακά στην ψυχή συσσωρεύεται δύναμη και φως. Ο έντιμος και ταπεινός αγώνας μας ελκύει τη χάρη να συνεργήσει, και φθάνουμε να αγαλλόμαστε στη συνομιλία μας με τον Κύριο χωρίς να μας απασχολεί η ώρα ή η σωματική μας κόπωση.

Όταν το φως της συνειδήσεως αρχίζει να τρεμοσβήνει, για να ζωντανέψει η φλόγα του και πάλι, πρέπει ο άνθρωπος να εργασθεί σοβαρά στην τήρηση των εντολών. Για να θεραπευθεί και να αποκατασταθεί η συνείδηση χρειάζεται ο άνθρωπος να αισθανθεί πόνο, φόβο, αισχύνη. Ο πόνος είναι η αρχή της ταπεινώσεως, ο φόβος η αρχή της αγάπης και η αισχύνη η αρχή της μετανοίας.

Η ενέργεια της χάριτος και κάθε ρήμα που προέρχεται από τον Θεό, επεξεργάζονται τη συνείδηση και την εκλεπτύνουν. Κάνουν τον άνθρωπο διδακτό Θεού. Ως εκ τούτου, είναι θέμα ζωτικής σημασίας η διάκριση των λογισμών, δηλαδή η κατανόηση από που προέρχονται τα νοήματα που προσεγγίζουν τον νου του ανθρώπου.

Υπάρχουν τρία είδη λογισμών: Πρώτον, οι λογισμοί που προέρχονται από τον Θεό. Αυτοί μας εμπνέουν, εκλεπτύνουν τη συνείδηση, φωτίζουν τον νου, θερμαίνουν την καρδιά, μας αναγεννούν και μας προσεγγίζουν στον Κύριο. Δεύτερον, υπάρχουν οι φυσικοί λογισμοί, που είναι ουδέτεροι. Για παράδειγμα, όταν πεινάμε, η σκέψη έρχεται στον νου ότι πρέπει να φάμε· όταν είμαστε κουρασμένοι, ότι πρέπει να κοιμηθούμε, κλπ. Τρίτον, υπάρχουν οι δαιμονικοί λογισμοί, εκείνοι δηλαδή που προέρχονται από τον εχθρό και οδηγούν στην απώλεια. Τέτοιου είδους λογισμοί πρέπει να απωθούνται άμεσα με την προσευχή.

Ένας λόγος που ο υπερβατικός διαλογισμός είναι επικίνδυνος για την πνευματική ζωή, είναι ότι κατά την άσκησή του, ο άνθρωπος προσπαθεί να απεκδυθεί από κάθε νόημα. Συνεπώς καταστέλλει και τη φωνή της συνειδήσεως. Αρνούμενος οποιαδήποτε έννοια, απορρίπτει και τις έννοιες που προέρχονται από τον Θεό· απωθεί τα ενεργήματα της χάριτος. Κλείνει τα ώτα της ψυχής στη φωνή του Κυρίου, και κατ’ αυτόν τον τρόπο, παύει να ζει προφητική ζωή.

Ο Κύριος στο Ευαγγέλιό Του αναφέρεται στο θέμα της συνειδήσεως με πολύ παραστατικό τρόπο. «Ίσθι ευνοών τω αντιδίκω σου ταχύ έως ότου ει εν τη οδώ μετ’ αυτού, μήποτέ σε παραδώ ο αντίδικος τω κριτή και ο κριτής σε παραδώ τω υπηρέτη, και εις φυλακήν βληθήση· αμήν λέγω σοι, ου μη εξέλθης εκείθεν έως ου αποδώς τον έσχατον κοδράντην»[6].

Ο αντίδικος είναι η συνείδηση, με την οποία ο άνθρωπος οφείλει να συμφιλιωθεί, όσο πορεύεται την οδό αυτής της ζωής. Σε όποιον όμως την αμελήσει και δεν ζήσει ειρηνικά μαζί της, η συνείδηση γίνεται αδυσώπητος κριτής για όλη την αιωνιότητα. Η φωνή της, που καταπνίχθηκε στην παρούσα ζωή, γίνεται κραυγή που βοά ένα αιώνιο «αχ, αλλοίμονο», όταν την ημέρα της Παρουσίας Του αντικρίσει το Πρόσωπο του Κυρίου Ιησού. Γι’ αυτό και ο άγιος Ανδρέας Κρήτης βεβαιώνει: «Ουδέν εν τω κόσμω συνειδήσεως βιαιότερον».

Οι Πατέρες αναφέρουν ότι, πρέπει να επιμεληθούμε της συνειδήσεως σε τρεις

κατευθύνσεις· προς τον Θεό, προς τον πλησίον και προς τον κτιστό κόσμο.

Η συνείδηση προς τον Θεό είναι μυστική. Γι’ αυτό άλλωστε στο σημερινό ανάγνωσμα ο Απόστολος αναφέρει ότι ο Θεός θα κρίνει τα «κρυπτά των ανθρώπων»[7]. Εκείνο που θα μας δικαιώσει ή θα μας κατακρίνει την ημέρα της Κρίσεως θα είναι το κρυφό εσωτερικό μας περιεχόμενο, οι σκέψεις, οι διαθέσεις, οι κινήσεις της καρδιάς, τα αισθήματα που τρέφουμε.

Το περιεχόμενο της καρδιάς φανερώνεται κατεξοχήν στην προσευχή, στην ποσότητα και κυρίως στην ποιότητά της. Δηλαδή, φανερώνεται στον χρόνο που αφιερώνουμε στη συνομιλία μας με τον Θεό, όπως επίσης στο κατά πόσο οι λόγοι της προσευχής εμφορούνται από ταπείνωση, και από το αν είναι μεστοί ευγνωμοσύνης και αγάπης προς τον Κύριο.

Η συνείδηση προς τον Θεό φαίνεται στην προσευχή, αλλά επιπλέον φυλάσσεται με την προσευχή. Όταν συγκατατιθέμεθα σε πονηρούς λογισμούς, λυπούμε το Πνεύμα του Θεού και αποξενωνόμαστε από Αυτόν. Αντιθέτως, όταν με την προσευχή απορρίπτουμε τις προτάσεις του εχθρού και αιχμαλωτίζουμε «παν νόημα εις την υπακοήν του Χριστού»[8], αποδεικνύουμε την αγάπη μας για τον Κύριο και τον καθορισμό μας να φυλάξουμε «δια τους λόγους των χειλέων Αυτού οδούς σκληράς»[9].

Η συνείδηση προς τον πλησίον φυλάσσεται, όταν μεριμνούμε να μη θλίψουμε τον αδελφό μας ούτε με πράξη ούτε με λόγο ούτε με κίνηση ούτε με βλέμμα ούτε με λογισμό· επίσης, όταν δεν θέτουμε πρόσκομμα στον πλησίον και δεν προκαλούμε τη συνείδησή του· όταν η παρουσία μας είναι ταπεινή και δεν σφετεριζόμαστε τον πνευματικό του χώρο με θεαματικές εκδηλώσεις της δήθεν ευσέβειάς μας.

Όταν μιλούμε για τους αδελφούς μας, ο λόγος μας πρέπει να υπερβαίνει το μέτρο της αρετής τους. Εν γένει, σε ό,τι κάνουμε, σε ό,τι λέμε, σε ό,τι σκεφτόμαστε, πρέπει να προσθέτουμε τη μερίδα της αγάπης. Εάν κρατήσουμε τον κανόνα αυτόν, στο τέλος θα κληρονομήσουμε τη μεγάλη μερίδα της θείας αγάπης.

Τέλος, η συνείδηση προς το περιβάλλον φυλάσσεται, όταν δεν συμπεριφερόμαστε ως κατακτητές της κτίσεως, αλλά ως ιερείς. Δηλαδή, όταν χρησιμοποιούμε τα υλικά αγαθά για τις ανάγκες μας με φόβο, φειδώ, ευλάβεια, και προπαντός με δέηση και ευγνωμοσύνη προς τον Θεό, χωρίς να τα καταχρώμεθα με την απληστία μας. Τότε όλη η κτίση ευλογείται, διότι, «παν κτίσμα Θεού καλόν και ουδέν απόβλητον μετά ευχαριστίας λαμβανόμενον· αγιάζεται γαρ δια λόγου Θεού και εντεύξεως»[10]. Καθίσταται προφανές ότι, αν όλοι μας τηρούσαμε τη συνείδηση προς τον κτιστό κόσμο, δεν θα είχαμε φθάσει στη φοβερή περιβαλλοντολογική κρίση που απειλεί τη ζωή των γηγενών.

Βεβαίως, η καλή συνείδηση προς τον πλησίον και προς την κτίση απορρέουν από την καλή συνείδηση προς τον Θεό. Όταν ο πιστός φυλάσσει τα τρία αυτά είδη της συνειδήσεως, ζώντας αρμονικά με τον Θεό, με τον αδελφό, και με τον κτιστό κόσμο γύρω του, αρχίζει να εκπληρώνει τον πρωταρχικό σκοπό που είχε θέσει ο Θεός για τον άνθρωπο· να είναι βασιλιάς και ιερέας όλης της δημιουργίας, και να την αναφέρει στον Θεό με ευχαριστία και δέηση.

Παραπομπές:

[1] Βλ. Ψαλμ. 7,1 0· Ιερ. 17, 10.
[2] Πρβλ. Λουκ. 12, 47-48.
[3] Ρωμ. 2, 12.
[4] Βλ. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Υπόμνημα εις το Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον, Ομιλία 1, 1, τόμ. 9, ΕΠΕ, Πατερικαί Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», Θεσσαλονίκη 1978, σσ. 16-20.
[5] Πρβλ. Ρωμ. 2, 14.
[6] Ματθ. 5, 25-26.
[7] Ρωμ. 2,16.
[8] Βλ. Β’ Κορ. 10, 5.
[9] Ψαλμ. 16, 4.
[10] Α’ Τιμ. 4, 4-5.

(Πηγή: pemptousia.gr*)*